

"xxxministeriets publikationsserie 2023:xx"

Nationellt program för att främja demokrati och deltagande

Statsrådets principbeslut

UTKAST 14.10.2024

"xxxministeriet Helsingfors 2023"

Innehåll

Ministerns förord	3
1 Inledning	4
2 Lägesbild.....	7
3 De viktigaste riktlinjerna och åtgärderna för att främja demokrati och deltagande 2024–2027	10
3.1 Vi främjar valdeltagandet.....	11
3.2 Vi stärker barns och ungas delaktighet	13
3.3 Vi utvecklar god praxis inom demokrati- och människorättsfostran	15
3.4 Vi stärker en kultur av god diskussion och utbyte av åsikter i samhället.....	18
3.5 Vi utvecklar lokalförvaltningen och säkerställer att närdemokratin förverkligas.....	20
3.6 Vi utvecklar den nationella demokratipolitiken	22
3.7 Vi främjar demokratin i Europeiska unionen och internationellt	24
4 Beredning, genomförande och uppföljning av programmet.....	26
4.1 Tjänstemannaarbetsgruppen	26
4.2 Tidsplan och resurser.....	26
4.3 Beredning, kommunikation och växelverkan.....	27
4.4 Uppföljning och utvärdering av effekterna.....	28
Källor	29

Ministerns förord

[texti lisätään myöhemmin]

UTKAST

1 Inledning

Demokratin, rättsstaten och de mänskliga rättigheterna bildar en triad som är beroende av alla tre pelare för att hålla ihop. Om demokratin, rättsstatsprincipen eller de mänskliga rättigheterna försvagas, påverkas hela samhällets stabilitet och funktion och förtroendet för samhället. En fungerande demokrati, rättsstaten och tillgodoseendet av de mänskliga rättigheterna är således också centrala element med tanke på samhällets övergripande säkerhet och den ekonomiska aktiviteten.

Den säkerhetspolitiska miljön i Europa och i världen har blivit instabil, vilket har negativa konsekvenser för demokratin och de mänskliga rättigheterna. Rysslands anfallskrig mot Ukraina har synliggjort att livet i ett demokratiskt samhälle inte är en självklarhet. I synnerhet under kriser måste man aktivt försvara demokratin och vidta åtgärder för att förstärka dess värderingar. Demokrati fungerar bara om människor litar på sina egna möjligheter att påverka, på varandra, på samhällsinstitutioner och på beslutsfattare. Att främja demokrati är också ett av de bästa sätten att förebygga globala säkerhetshot¹.

Genom demokratipolitik främjar man i enlighet med 14 § 4 mom. i grundlagen förverkligandet av människors möjligheter att delta och påverka². Riksdagens grundlagsutskott har ansett det viktigt att demokratipolitiken utvecklas och betonat ett effektivt genomförande av demokratipolitiken inom alla förvaltningsområden³.

Enligt regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering främjar Finland i all sin verksamhet principerna om demokrati, civilsamhället, de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt rättsstaten. Regeringens mål är att stärka demokratin,

¹ Säkerhetskommittén (2017).

² Enligt grundlagen ska det allmänna främja den enskildes möjligheter att delta i samhällelig verksamhet och att påverka beslut som gäller honom eller henne själv. Enligt 2 § 2 mom. i grundlagen hör till demokratin att den enskilde har rätt att ta del i och påverka samhällets och livsmiljöns utveckling. I 14 § 4 mom. i grundlagen föreskrivs att det allmänna ska främja den enskildes möjligheter att delta i samhällelig verksamhet och att påverka beslut som gäller honom eller henne själv. Dessutom ska enligt 20 § 2 mom. i grundlagen det allmänna verka för att var och en har möjlighet att påverka beslut i frågor som gäller den egna livsmiljön. Med 2 § 2 mom. i grundlagen tryggas individens möjligheter att ta del i och påverka verksamheten i samhället på olika nivåer. Bestämmelsen omfattar således till exempel röstning i val och folkomröstningar, andra former av deltagande och påverkningsmetoder samt civilsamhällets självständiga verksamhet och individers inflytande i sin egen närmiljö på beslut som påverkar dem själva och deras livsmiljö. Bestämmelsen hänvisar också mer allmänt till olika former av samverkan mellan människor. I motiveringen betonas att bestämmelsen tillsammans med 6 § 3 mom. i grundlagen förutsätter att också barn tryggas rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva.

³ Riksdagen (2017a).

delaktigheten och förtroendet i samhället. Nya medel för att värna om dessa grundläggande värderingar utreds på ett fördomsfritt sätt, och regeringen arbetar för ett inkluderande och rättvist samhälle och motverkar differentiering. Delaktighet och möjligheter att påverka utgör enligt regeringsprogrammet grunden för det demokratiska samhället. En öppen, lösningsorienterad diskussion och ansvarsfull utövning av offentlig makt lägger grunden för Finlands framtid. Regeringen främjar den samhälleliga dialogen, som har en viktig roll också i demokratifostran i skolorna. En omfattande yttrandefrihet ska stödjas och upprätthållas i hela samhället. Regeringens vision för Finland är en stark demokrati där finländarnas allmänna förtroende för de offentliga institutionerna är på en hög nivå. Arbetet för att upprätthålla befolkningens förtroende utförs bestämt och långsiktigt.

I detta principbeslut anges prioriteringarna för Finlands demokratipolitik och fastställs viktiga mål och åtgärder för att främja demokrati och deltagande under statsminister Petteri Orpos regeringsperiod. Enligt regeringsprogrammets riktlinjer utarbetar och genomför regeringen ett nationellt program för att främja demokrati och deltagande. Det aktuella demokratiprogrammet är förvaltningsövergripande och i programmet fastställs mål och centrala åtgärder för flera olika ministeriers verksamhetsområden. Utöver de åtgärder som fastställs i demokratiprogrammet bereder regeringen också övriga åtgärder som är centrala med tanke på den finländska demokratin, såsom ändringar i valsystemet vid riksdagsval.

Demokratiprogrammets särskilda mål är att enligt regeringsprogrammet höja valdeltagandet och stärka barns och ungas delaktighet samt att utveckla god praxis inom demokrati- och människorättsfostran. Ett ytterligare mål för programmet är att förbättra ungas delaktighet och regionala jämlikhet bland annat genom att stärka ungdomsfullmäktiges ställning i kommunerna och välfärdsområdena. I enlighet med regeringsprogrammet stärker programmet också en samhällskultur där god diskussion och utbyte av åsikter finns med redan från barndomen för att trygga yttrande- och åsiktsfriheten enligt grundlagen. I regeringsprogrammet konstateras det också att regeringen med hjälp av den lokala demokratin påskyndar en kontrollerad utveckling mot en mer kreativ och dynamisk lokalförvaltning och säkerställer att närdemokratin förverkligas. Målen är att för invånarna och företagen i regionen skapa attraktiva tillväxtorter och att stärka demokratin, delaktigheten och jämlikheten. Ett ytterligare mål är att förvaltningen är öppen och interaktiv, vilket stärker förtroendet för aktörer inom den offentliga sektorn.

Vid fastställandet av sina viktigaste mål för nästa EU-valperiod (2024–2029) har regeringen ansett det viktigt att det långsiktiga arbetet i EU för att utveckla politiken för de grundläggande fri- och rättigheterna och demokratin fortsätter.⁴

UTKAST

⁴ E 58/2023

2 Lägesbild

I detta kapitel ges en kort översikt över demokratins tillstånd i Finland och internationellt. Det beskrivs också hur demokratipolitiken har utvecklats och betonats nationellt och inom Europeiska unionen under de senaste årtiondena och hur Finland deltar i det internationella demokratisamarbetet. Den lägesbild som kort presenteras här grundar sig på den detaljerade beskrivningen i bakgrundsmaterialet av demokratins tillstånd internationellt och i Finland, särskilt utifrån ett perspektiv av prioriteringarna i det aktuella demokratiprogrammet. I bakgrundsmaterialet beskrivs också demokratipolitikens läge i Finland och Europeiska unionen, de demokratipolitiska riktlinjer och åtgärder som statsminister Petteri Orpos regering beslutat om, andra politiksektors, politikprogram och statsrådets strategiers kopplingar till demokratiprogrammet samt prioriteringarna i Finlands internationella demokratisamarbete.

Internationellt sett har demokratins tillstånd försämrats under de senaste 15–20 åren. Globalt sett har antalet demokratiska samhällen sjunkit till 1989 års nivå. Förtroendet för det politiska systemet har minskat på global nivå, attraktionskraften hos mer auktoritära styren har ökat, politiken har blivit mer elitistisk, människornas politiska läskunnighet har försämrats och de gemensamma spelreglerna för beslutsfattandet utmanas. De demokratiska samhällenas institutioner och system utsätts för kraftigare informations- och hybridpåverkan som hotar att försvaga institutionernas och systemens legitimitet och funktionsförmåga.⁵

I likhet med de övriga nordiska länderna har Finland klarat sig bra i internationella demokrati- och rättsstatsjämförelser. Valen i Finland är fria och rättvisa, vi har ett starkt flerpartisystem och ett oberoende rättsväsende. Korruptionen är ringa och yttrandefriheten, religionsfriheten och föreningsfriheten respekteras. Utmaningarna med demokratin i Finland har dock att göra med att möjligheterna att delta inte är jämlika och att problemen börjar redan i tidig ålder. Även valdeltagandet påverkas av socioekonomisk ställning, språk och kön, och när det gäller förtroende ökar skillnaderna mellan olika befolkningsgrupper och regioner. Riskerna för cyberhot, felaktig information och desinformation samt för informationspåverkan ökar. De politiska motsättningarna har ökat och diskussionskulturen blivit hårdare. Systematiska trakasserier mot tjänstemän, beslutsfattare, journalister, forskare och civilsamhällesaktörer har ökat och mångfalden i fråga om samhällsdebatten och yttrandefriheten har minskat. Dess-

⁵ T.ex. Europarådet (2021), Borg, Kestilä-Kekkonen & Wass (2020a), OECD (2024).

utom har civilsamhällets ekonomiska utrymme ändrat på grund av läget för de offentliga finanserna och det har visat sig att demokrati- och människorättsfostran på skolor och läroanstalter har differentierats.⁶

I Finland har man utvecklat demokratipolitiken konsekvent under hela 2000-talet. Prioriteringar i den nationella demokratipolitiken har under tidigare år varit bland annat aktivt medborgarskap och befolkningens delaktighet, civilsamhällets utrymme samt den representativa demokratis funktion och e-demokrati. Under 2010-talet prioriterades i demokratipolitiken lika möjligheter till delaktighet och nya sätt att delta, region- och kommundemokrati, öppen förvaltning och hörande, verksamhetsförutsättningarna för organisations- och frivilligarbete, demokratifostran samt verksamhetsmiljön och diskussionsklimatet i samhället. Under 2020-talet har man i demokratipolitiken i allt högre grad betonat valsystemets funktion och säkerhet samt betydelsen av det internationella demokratiarbetet. Regeringsprogrammet för statsminister Orpos regering innehåller flera riktlinjer som gäller främjandet av demokrati och som utöver det aktuella demokratiprogrammet hänför sig bland annat till utvecklingen av och öppenheten och transparensen i civilsamhällesorganisationers verksamhetsförutsättningar, valsystemet och systemen för initiativ och samråd samt till valsäkerheten.⁷

Främjandet av demokratin har under de senaste åren stått högt också på Europeiska unionens agenda. År 2020 offentliggjorde kommissionen EU:s handlingsplan för demokrati för att främja fria och rättvisa val, stärka mediernas frihet och bekämpa desinformation. För att fördjupa handlingsplanen presenterade kommissionen i december 2023 ett paket om försvar av demokratin som syftar till att bekämpa risken för utländsk påverkan genom att öka öppenheten och samtidigt främja medborgarinflytande och befolkningens delaktighet. Också EU:s vallagstiftning, lagstiftningen om europeiska politiska partier och europeiska politiska stiftelser reformeras. EU:s reglering av den digitala miljön har utvecklats också med beaktande av de demokratirelaterade målen. Under Konferensen om Europas framtid (2021–2022) fördes det nya slags medborgardiskussioner i EU för att främja delaktighet. Även EU-finansiering har riktats till att främja demokrati. I EU:s strategier och resolutioner betonas också behovet av att stärka barns och ungas deltagande i beslutsfattandet och behovet av att identifiera nya kommunikations- och interaktionskanaler som lämpar sig för unga.⁸

⁶ T.ex. International IDEA (2023), Freedom House (2024), World Justice Project (2023), Grönlund & Wass (2016), Borg, Kestilä-Kekkonen & Wass (2020b), Kestilä-Kekkonen, Rapeli & Söderlund (2024), Ruuskanen et al. (2020), Gretschel et al. (2023).

⁷ T.ex. Justitieministeriet (2003, 2010, 2014, 2017, 2022), Statsrådet (2023).

⁸ T.ex. Europeiska kommissionen (2020, 2021, 2023c), Europeiska unionen (2018), Europaparlamentet (2021).

Finlands internationella verksamhet för att främja demokrati baserar sig på en allmän syn på demokratin där de mänskliga rättigheterna, rättsstatsprincipen, god förvaltning, befolkningens delaktighet och utrotandet av korruption är viktiga demokratiska element som är beroende av varandra. Som medlemsstat i Europeiska unionen främjar Finland de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatsutveckling både inom EU och som en del av unionens yttre förbindelser. Finland arbetar i Förenta nationernas, Europarådets, OECD:s, Nordiska ministerrådets och OSSE:s organ för att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och demokratin ska respekteras. Finland bedriver internationellt demokratisamarbete också via Internationella institutet för demokrati och fria val (IDEA) och Community of Democracies. Genom Finlands anslag för utvecklingssamarbete främjas utnyttjandet av finländsk erfarenhet och expertis i utvecklingsländernas demokrati- och rättsstatsutveckling.⁹

⁹ T.ex. [Agenda 2030 för hållbar utveckling – Utrikesministeriet \(um.fi\)](#)

3 De viktigaste riktlinjerna och åtgärderna för att främja demokrati och deltagande 2024–2027

Demokratipolitiken genomförs i Finland genom många olika åtgärder som bland annat hänför sig till val och valsysteem, representativ och direkt demokrati, civilsamhället och öppen förvaltning. Demokratipolitiken har också ett nära samband med många andra politikområden.

I regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering¹⁰ dras det upp riktlinjer för beredningen och genomförandet av det aktuella nationella demokratiprogrammet. Särskilda mål för demokratiprogrammet är att i enlighet med regeringsprogrammet höja valdeltagandet och stärka barns och ungas delaktighet. Syftet är att utveckla god praxis för demokrati- och människorättsfostran och stärka en kultur av god diskussion och utbyte av åsikter i samhället redan från barndomen med trygghet av den grundlagsenliga yttrande- och åsiktsfriheten. Ett ytterligare mål är att förbättra ungas delaktighet och regionala jämlikhet bland annat genom att stärka ungdomsfullmäktiges ställning i kommunerna och välfärdsområdena. Enligt regeringsprogrammet ska regeringen också med hjälp av den lokala demokratin påskynda en kontrollerad utveckling mot en mer kreativ och dynamisk lokalförvaltning och säkerställa att närdemokratin förverkligas. Målen är att stärka demokratin, delaktigheten och jämlikheten för invånarna i regionen.

I detta kapitel presenteras de målsatta riktlinjerna och viktigaste åtgärderna på strategisk nivå, genom vilka statsminister Petteri Orpos regering genomför de riktlinjer för främjande av demokrati och deltagande 2024–2027 som skrivits in i regeringsprogrammet. Åtgärderna bland annat i fråga om ansvariga aktörer och tidsplanen preciseras i genomförandeplanen, som ska utarbetas efter att detta principbeslut av statsrådet har godkänts. Åtgärderna i demokratiprogrammet samordnas med statsrådets andra relevanta politik- och åtgärdsprogram och strategier.

Inom ramen för demokratiprogrammet är avsikten att i första hand utveckla åtgärderna inom den offentliga förvaltningen. Utöver statsförvaltningen behövs det i arbetet för att främja demokrati och deltagande aktörer på lokal och regional nivå, det vill

¹⁰ Statsrådet (2023).

säga kommuner, välfärdsområden och andra myndigheter. Vid genomförandet av programmet drivs samarbete på bred front med olika aktörer i samhället, såsom civilsamhället och forskningsinstitut.

Demokratiprogrammets målsatta riktlinjer och viktigaste åtgärder baserar sig på rekommendationer från internationella människorättsövervakningsorgan och från Europeiska kommissionen, Europeiska unionen och Europaparlamentet, utlåtanden och ställningstaganden från riksdagens grundlagsutskott, akademisk forskning, bedömning av demokratiarbete som utförts under tidigare regeringsperioder och respons från berörda grupper.

3.1 Vi främjar valdeltagandet

År 2023 antog Europeiska kommissionen en rekommendation om inkluderande och motståndskraftiga valprocesser i unionen och förstärkning av den europeiska karaktären av val till Europaparlamentet och effektivisering av deras genomförande¹¹. I kapitlet om stöd till valdeltagande och ett inkluderande deltagande finns rekommendationer om bland annat införande av och information om nya röstningsmetoder, kommunikationsverksamhet som tillgodoser olika befolkningsgruppers behov, åtgärder för att öka jämställdheten vid deltagande i val och i valmyndigheternas styrande organ samt tryggnad av valrättigheterna och deltagande i valprocessen för personer med funktionsnedsättning.

Europarådet uppmanar i sina rekommendationer från 2018 och 2022¹² sina medlemsländer att utveckla valkommunikationen och röstningssätten samt att stärka de ungas demokratiska delaktighet bland annat genom att stödja deras utveckling till aktiva medborgare och satsa på att öka de ungas demokratiska färdigheter. I rekommendationerna uppmanas medlemsländerna också att utveckla inkluderande miljöer för att man ska kunna tillägna sig demokratisk kultur. Medlemsländerna sporras också att föra en öppen och strukturerad dialog med de unga och skapa förutsättningar för ett så brett politiskt deltagande för de unga som möjligt.

¹¹ Europeiska kommissionen (2023a).

¹² Europarådet (2018b och 2022).

När det gäller detta tema samordnas planeringen och genomförandet av åtgärderna i demokratiprogrammet i tillämpliga delar med arbetet i den parlamentariska arbetsgrupp som granskar vissa praxis vid val och röstning.¹³

MÅLSATT RIKTLINJE 1

Vi söker metoder för att öka valdeltagandet särskilt bland unga samt för att jämna ut skillnaderna i valdeltagande mellan befolkningsgrupper och regioner och stoppa differentieringen. Viktiga åtgärder är förståelig och tillgänglig valinformation och valkommunikation, att säkerställa att röstningsställena är tillgängliga och att uppmuntra kommunerna att höra unga och beakta olika åldersgrupper vid placeringen av röstningsställen samt att samarbeta med civilsamhällesorganisationer och andra viktiga berörda grupper, i synnerhet för att nå unga vuxna som röstar för första gången och röstberättigade som är i svagare ställning än andra.

MÅLSATT RIKTLINJE 2

Vi ökar barns och ungas möjligheter att få information om betydelsen av fria val och att öva på att rösta. Viktiga åtgärder är samarbete och dialog mellan statsrådet, välfärdsområdena och kommunerna, biblioteken, skolorna, läroanstalterna och aktörer inom tredje sektorn samt att i de kanaler där barn och unga tillbringar sin tid, och som en del av demokratifostran, producera barn- och ungdomsvänlig, tillgänglig, förståelig och partipolitiskt neutral information och kommunikation om val, uppgifter på olika förvaltningsnivåer, partiernas värderingar och röstning.

¹³ Parlamentarisk arbetsgrupp för att utveckla vissa praxis vid val och röstning <https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM137:00/2023>.

3.2 Vi stärker barns och ungas delaktighet¹⁴

År 2023 gav FN:s kommitté för barnets rättigheter Finland rekommendationer om tillgodoseendet av barnets rättigheter.¹⁵ Kommittén rekommenderar bland annat att barns rätt att delta i samhället, särskilt i det lokala beslutsfattandet, tryggas genom ändamålsenlig politik och lämpliga strukturer, såsom ungdomsfullmäktige. Kommittén anser att man bör stärka åtgärder som främjar att alla barn, även barn i utsatt ställning, på ett meningsfullt och effektivt sätt kan vara delaktiga inom familjen, i gemenskaper och i skolan, och involvera barnen i allt beslutsfattande som rör dem, både lokalt och nationellt, med beaktande av den digitala miljön. Kommittén rekommenderar också att den systematiska utbildningen av yrkespersoner som arbetar med barn effektiviseras när det gäller barnets rätt att bli hört och få sina åsikter beaktade i förhållande till sin ålder och utvecklingsnivå.

Europarådet har de senaste årtiondena antagit flera rekommendationer för att stärka barns och ungas demokratiska delaktighet och för att integrera hörandet av barn och unga i lagstiftningsprocesserna och det politiska beslutsfattandet.¹⁶ OECD har rekommenderat medlemsstaterna att stärka de ungas förtroende för förvaltningen genom att skapa lämpliga rättsliga, institutionella och administrativa ramar för att främja ungas delaktighet i samhället¹⁷.

I EU:s strategi för barnets rättigheter, Europeiska unionens ungdomsstrategi och Europaparlamentets resolution uppmanas medlemsstaterna att uppmuntra barn och ungdomar att delta i förverkligandet av demokratin inom unionen, detta i syfte att stödja dem att långvarigt och som aktiva medborgare och skapare av positiva förändringar delta i de europeiska demokratierna. Även i kommissionens rekommendationer från 2023 lyfts stödjande av barns och ungas delaktighet fram som ett viktigt mål.¹⁸

I fråga om detta tema samordnas planeringen och genomförandet av åtgärderna i demokratiprogrammet med genomförandet av den nationella barnstrategin och det riksomfattande programmet för ungdomsarbete och ungdomspolitik.

¹⁴ I det aktuella demokratiprogrammet avses med barns och ungas delaktighet deras möjligheter att delta i beslutsprocesser och påverka beslut som fattas inom gemenskaper samt deras erfarenheter av att bli hörda.

¹⁵ Förenta nationerna (FN) (2023), se även Utrikesministeriet (2024).

¹⁶ T.ex. Europarådet (2004, 2006, 2012a, 2016, 2022 och 2023).

¹⁷ OECD (2022).

¹⁸ Europeiska kommissionen (2021), Europeiska unionen (2018), Europaparlamentet (2021), Europeiska kommissionen (2023 a och b).

MÅLSATT RIKTLINJE 3

Vi stärker ungdomsfullmäktiges ställning i kommunerna och välfärdsområdena samt stärker samarbetet och växelverkan med andra organ som företräder barn och unga, såsom elev- och studentkårer, och med aktörer som arbetar med barn och unga i utsatt ställning. Viktiga åtgärder att utvärdera hur kommunallagen och lagen om välfärdsområden fungerar i fråga om bestämmelserna som gäller ungdomsfullmäktige samt att stödja och utbilda personalen i kommuner och välfärdsområden och på skolor och läroanstalter, såväl inom den allmänbildande utbildningen som inom yrkesutbildningen.

MÅLSATT RIKTLINJE 4

Vi stärker barn- och ungdomsvänligt deltagande och hörande i frågor som gäller dem själva. Viktiga åtgärder är att betydelsen av barns och ungas delaktighet och av hörandet av barn och unga betonas i utvecklingen av en öppen lagberedningsprocess, att stödja tjänsteinnehavarna och öka deras kunskaper i hörande och interaktion, att vid beredning och beslutsfattande effektivare utnyttja befintliga strukturer för barns och ungas delaktighet och för hörandet av barn och unga, att samla och sprida god praxis, att utveckla utvärderingen, mätningen och uppföljningen av effekterna av åtgärderna för delaktighet och hörande samt att informera berörda grupper om resultaten av delaktigheten.

3.3 Vi utvecklar god praxis inom demokrati- och människorättsfostran

I fråga om demokrati- och människorättsfostran¹⁹ har FN och Europarådet antagit ett stort antal deklARATIONER, rekommendationer och en referensram, i vilka medlemsstaterna uppmanas att säkerställa en högkvalitativ och heltäckande fostran till och undervisning i demokratiskt deltagande och mänskliga rättigheter för alla.²⁰

Europeiska unionens råd antog i december 2023 slutsatser om utbildningens bidrag när det gäller att stärka gemensamma europeiska värden och demokratiskt medborgarskap²¹. I slutsatserna uppmanas medlemsländerna att främja gemensamma europeiska värderingar och demokratiskt medborgarskap på alla utbildningsnivåer och inom alla typer av utbildning, och att särskilt främja medborgarutbildning och stärka känslan av identitet och tillhörighet på lokal, regional och nationell nivå samt på unionsnivå. Medlemsländerna uppmanas dessutom bland annat att främja mediekompetens och hjälpa nyanlända till EU att utveckla de färdigheter som behövs för att aktivt delta i samhället samt att främja barns och ungas rätt att bli hörda och säkerställa att lärandemiljöerna är trygga och inkluderande.

Grundlagsutskottet fastställde i sina utlåtanden från 2017 att det är särskilt viktigt att lärarna har kompetens i demokrati och de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Enligt utskottet borde demokratifostran ingå i båda lärarutbildningen och fortbildningen av lärare.²² Kulturutskottet har ofta betonat att medieläskunnighet är ett viktigt verktyg för att stärka säkerheten i samhället och stärka en fungerande demokrati, och främjande av medieläskunnighet skapar en grund för hela samhällets kriställighet²³.

¹⁹ I detta sammanhang syftar begreppet "demokrati- och människorättsfostran" på sådan utbildning, fostran, undervisning och information som har som mål att de grundläggande och mänskliga rättigheterna respekteras och följs världen över och därmed bidrar till att förebygga kränkningar av de mänskliga rättigheterna samt att fostra medborgare till att bli medlemmar i ett demokratiskt samhälle. Demokrati- och människorättsfostran har i fråga om mål och innehåll mycket gemensamt med bland annat fostran till internationalism, global fostran, freds- och medborgarfostran.

²⁰ T.ex. Förenta nationerna (2011, 2024), Europarådet (2010, 2012b, 2018a).

²¹ Europeiska unionen (2023).

²² Riksdagen (2017a, 2017b).

²³ T.ex. Riksdagen (2020, 2021, 2022).

Förutom skolor och läroanstalter fungerar ett stort antal olika aktörer i samhället som demokratifostrare som på ett genomgripande sätt når olika ålders- och befolkningsgrupper. Dessa är bland annat de myndigheter som ansvarar för ordnandet av integration, civiltjänstutbildning och beväringstjänst.

I fråga om detta tema samordnas planeringen och genomförandet av åtgärderna i demokratiprogrammet med genomförandet av den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter och de nationella riktlinjerna för mediefostran.

MÅLSATT RIKTLINJE 5

Vi stärker kontinuiteten i demokrati- och människorättsfostran mellan olika skolstadier, från småbarnspedagogiken till andra stadiet, och intensifierar på nationell nivå samarbetet, samordningen och uppföljningen i fråga om demokrati- och människorättsfostran. Viktiga åtgärder är att förbättra samordningen och uppföljningen av den nationella utvecklingen av demokrati- och människorättsfostran i samarbete och växelverkan med centrala aktörer, såsom Lärarutbildningsforumet, universitet och högskolor, Utbildningsstyrelsen och aktörer inom det fria bildningsarbetet samt att ta fram mätbara uppföljningsdata om hur de mål för lärandet som ställts upp i grunderna för läroplanen och examensgrunderna i fråga om demokrati- och människorättsfostran fullföljs inom småbarnspedagogiken, den grundläggande utbildningen och utbildningen på andra stadiet.

MÅLSATT RIKTLINJE 6

Vi förbättrar nationellt kvaliteten på och tillgången till god praxis, undervisningsmaterial och undervisningsmetoder när det gäller demokrati- och människorättsfostran. Viktiga åtgärder är att skala upp och nationellt sprida befintlig god praxis och befintliga metoder och material av god kvalitet inom undervisningen från småbarnspedagogiken till andra stadiet samt att ta fram alternativ och lösningar för det praktiska genomförandet av demokrati- och människorättsfostran i samarbete och växelverkan med centrala berörda grupper, såsom aktörer inom tredje sektorn, vuxna och andra aktörer i närmiljön.

MÅLSATT RIKTLINJE 7

Vi stärker kunskaperna och färdigheterna i fråga om demokrati hos personer som deltar i civiltjänstutbildning, integrationsutbildning, flerspråkig samhällsorientering och beväringstjänst. Viktiga åtgärder är att granska läroplanerna och deras innehåll inom civiltjänstutbildningen, inom integrationsutbildningen och den flerspråkiga samhällsorienteringen samt inom beväringstjänsten utifrån ett perspektiv som betonar demokrati och delaktighet.

UTKAST

3.4 Vi stärker en kultur av god diskussion och utbyte av åsikter i samhället

I Europarådets rekommendation från 2023 om deliberativ demokrati²⁴, även kallat samtalsdemokrati, uppmanas medlemsländernas regeringar att vid sidan om den representativa demokratin och som stöd för beslutsfattandet införa olika metoder för deliberativ demokrati, såsom medborgardebatter, medborgarpaneler och medborgarråd. I rekommendationen anges också principer för genomförandet av deliberativ demokrati, vilka bland annat gäller den rättsliga ramen, tydlighet i fråga om uppdrag och planering, ansvarsskyldighet och kompetent facilitering. I FN:s och Europarådets rekommendationer till Finland²⁵ betonas dessutom statens och de ledande politikernas roll i att skapa en positiv diskussionskultur och stärka dialogen mellan olika befolkningsgrupper.

Rådet för strategisk forskning vid Finlands Akademi publicerade år 2021 policyrekommendationer²⁶ för projekt som finansieras av rådet. I rekommendationerna betonas att "för att förhindra polarisering måste olika människor och grupper föras samman för att lyssna på varandra i ett konstruktivt och respektfullt klimat". Som lösningar för att förebygga polarisering och förbättra diskussionskulturen föreslås medborgardiskussioner, samarbetsmetoder och medlande journalistik. Även Sitra har betonat att det i samhällsliga utmaningar och spända situationer är särskilt viktigt att skapa utrymme för dialog och deliberativ diskussion²⁷.

Det är viktigt att redan som barn lära sig att delta i en konstruktiv diskussionskultur och respektera olika åsikter. Enligt Europarådets referensram för kompetenser för demokratisk kultur²⁸ är en av utbildningssystemens, läroanstalternas och högskolornas centrala uppgifter att förbereda eleverna för ett demokratiskt medborgarskap. Enligt referensramen är viktiga demokratiska färdigheter bland annat förmåga att lyssna och observera, empati, samarbetsförmåga och förmåga att lösa konflikter.

²⁴ Europarådet (2023a).

²⁵ Förenta nationerna (FN)(2017), Europarådet (2019), Förenta nationerna (FN)(2023).

²⁶ Värtö, M. & al. (2021).

²⁷ Alhanen, K. & Henttonen, E. (2022).

²⁸ Europarådet (2018a).

MÅLSATT RIKTLINJE 8

Vi förbättrar möjligheter för att delta och påverka via flera kanaler med beaktande av förutsättningarna att delta hos olika regioner och olika befolkningsgrupper, särskilt barn och unga, samt med beaktande av barn och unga i utsatt ställning. Viktiga åtgärder är att ta fram och testa nya riksomfattande metoder och strukturer för att delta och påverka, att etablera befintliga strukturer för deltagande, att göra digitala kanaler för påverkan mera barn- och ungdomsvänliga och förbättra kännedomen om dessa kanaler samt att stärka lösningsorienterade partnerskap mellan förvaltningen och olika medborgaraktorer, i synnerhet för att nå befolkningsgrupper i utsatt ställning och öka dialogen vid beslutsfattande som rör dessa grupper.

MÅLSATT RIKTLINJE 9

Vi stöder utvecklingen av modeller för direkt medborgardeltagande och införandet av dialogmetoder i beslutsprocesserna på olika förvaltningsnivåer. Viktiga åtgärder är att ta i bruk metoder för deliberativ demokrati, såsom medborgarråd eller medborgarpaneler, samt dialogmetoder i beredningen av statsrådets strategiska riktlinjer och som en del av befintliga kanaler för hörande och deltagande, att vidareutveckla modellen för nationella dialoger, att genomföra dialoger och bättre utnyttja resultaten från dessa, att på nationell nivå sprida god praxis och goda metoder för dialogsamtal som har tagits fram på lokal och regional nivå samt att uppmuntra riksdagen, välfärdsområdena och kommunerna att använda deliberativ demokrati till stöd för sitt beslutsfattande.

3.5 Vi utvecklar lokalförvaltningen och säkerställer att närdemokratin förverkligas

Europarådet har rekommenderat att medlemsländerna bör förbättra sina rättsliga ramar för lokalt deltagande och säkerställa att nationella lagar och förordningar gör det möjligt för lokala och regionala myndigheter att använda ett brett urval av metoder för deltagande.²⁹

Inom forskningsprojektet för deltagande i långsiktigt beslutsfattande (Participation in Long-Term Decision-Making, PALO), som finansierades av rådet för strategisk forskning vid Finlands Akademi, utarbetades 2019 politiska rekommendationer som betonar att man genom att erbjuda nya kanaler för deltagande kan öka kommuninvånarnas upplevelse av att beslutsfattandet är rättvist. Deltagande i beslutsfattandet stärker också invånarnas demokratiska färdigheter och förståelse för komplexiteten i beslutsfattandet. På lokal nivå har det konstaterats att möjligheterna att delta och påverka också har samband med ett förtroende för det politiska systemet och en positiv uppfattning om de egna möjligheterna att påverka.³⁰

Välfärdsområdenas strukturer bör stödja mångsidiga och inspirerande sätt att påverka. Alla borde ha möjlighet att delta i beslutsfattandet på ett sätt som passar dem själva³¹. Detta förutsätter att man beaktar olika målgruppers behov när man utformar sätten att delta. En stor del av finländarna vill delta på ett enkelt och smidigt sätt med hjälp av mobila enheter. Därför är det viktigt att identifiera sådana ämnen som lämpar sig för lätt påverkan och ta i bruk smidiga verktyg för digitalt deltagande.

För att vara effektivt måste deltagandet dock vara kopplat till beslutsfattandet och beredningen av det, som en del av kommunernas och välfärdsområdenas processer. Detta förutsätter bland annat att deltagandet sker vid rätt tidpunkt och att det finns ett tillräckligt kunskapsunderlag. En viktig utgångspunkt är att deltagandet bör inriktas på frågor som är viktiga till sitt innehåll. Detta ökar både motivationen att delta och betydelsen av deltagandets resultat.

Demokrati är inte bara ett politiskt system utan också ett sätt att leva som kan förstärkas i varje aspekt av det dagliga livet. De offentliga tjänsterna ska ge allmänheten

²⁹ T.ex. Europarådet (2018b).

³⁰ Rapeli, L.; Jäske, M.; Värtö, M. och Kulha, K. (2019).

³¹ Jämsén, P., Kaartinen, J., Westinen, J., Turja, T. (2022).

upplevelsen av ett samhälle där allas angelägenheter är viktiga och där man löser situationer tillsammans, samtidigt som man respekterar och lyssnar på samtliga parter.

MÅLSATT RIKTLINJE 10

Vi följer upp och främjar förverkligandet av invånarnas möjligheter att delta och påverka i välfärdsområdena och kommunerna. Viktiga åtgärder är att bedöma välfärdsområdesreformens konsekvenser för invånarnas och serviceanvändarnas faktiska möjligheter att delta och påverka i kommunerna och välfärdsområdena samt för den regionala jämlikheten, att utveckla den regionala och lokala demokratin och att främja möjligheterna att delta och påverka i samarbete med olika aktörer.

MÅLSATT RIKTLINJE 11

Vi stöder perspektivet om demokrati och delaktighet som en del av ledningen och beslutsfattandet inom regional- och lokalförvaltningen. Viktiga åtgärder är att förtydliga kontaktytorna mellan välfärdsområdena och kommunerna samt arbetsfördelningen mellan ministerierna när det gäller främjandet av regional och lokal demokrati och delaktighet, att se på invånarnas deltagande som en lednings- och förvaltningsfråga och som en del av beslutsfattandet, att utreda kännedomen om, användningen och utvecklingen av begäran om information och invånar- och välfärdsområdesinitiativet samt att stärka kunskaperna om demokrati inom den offentliga servicen.

3.6 Vi utvecklar den nationella demokratipolitiken

I Europeiska kommissionens rekommendation från 2023³² rekommenderas medlemsländerna att ta fram ett allmänt ramverk för medborgares och civilsamhällesorganisationers faktiska delaktighet, som gör det möjligt för medborgare och civilsamhällesaktörer att delta i politiska beslutsprocesser. I rekommendationen betonas vikten av att trygga medborgarnas och civilsamhällesorganisationernas verksamhetsförutsättningar och möjligheter att delta på lika villkor, stödja underrepresenterade grupper delaktighet, utveckla kommunikationen om beslutsprocesserna samt regelbundet utvärdera det rekommenderade ramverket för delaktighet.

År 2014 lämnade statsrådet en demokratipolitisk redogörelse³³ som utgick från en omfattande demokratipolitisk utvärdering. Riksdagens grundlagsutskott betonade i sitt betänkande från 2014³⁴ och i sitt utlåtande från 2017³⁵ vikten av att föra en bred debatt om demokratins tillstånd och utvecklingsbehov i Finland samt av att bedriva demokratiforskning, inte bara när det gäller att skapa en överblick över demokratins tillstånd och de problem demokratin möter, utan också när det gäller att utveckla demokratipolitiska åtgärder och utreda hur de fungerar.

I fråga om detta tema samordnas planeringen och genomförandet av åtgärderna i demokratiprogrammet med genomförandet av strategin för civilsamhällesorganisationer.

³² Europeiska kommissionen (2023b).

³³ Justitieministeriet (2014).

³⁴ Riksdagen (2014).

³⁵ Riksdagen (2017b).

MÅLSATT RIKTLINJE 12

Vi fortsätter att konsekvent utveckla den nationella demokratipolitiken utifrån en syn på demokratin där de grundläggande fri- och rättigheterna, yttrandefriheten, rättsstatsprincipen, god förvaltning, befolkningens delaktighet och utrotandet av korruption är viktiga demokratiska element som är beroende av varandra. Viktiga åtgärder är att samordna demokratipolitiken på ett mer effektivt och systematiskt sätt i förhållande till exempelvis de politikåtgärder som rör förvaltning, information, media och teknik samt att samarbeta med den akademiska forskningen för att stärka kunskapsbasen och det kunskapsbaserade beslutsfattandet inom demokratipolitiken.

MÅLSATT RIKTLINJE 13

Vi stärker utvärderingen, uppföljningen och transparensen i fråga om effekterna av den nationella demokratipolitiken och åtgärderna för att främja demokratin. Viktiga åtgärder är att utveckla det nationella arbetet med demokratiindikatorer, att delta i arbetet med att utvärdera eller granska demokratis tillstånd i Finland i samarbete med centrala berörda grupper samt att informera om regeringens demokratipolitiska åtgärder och deras effekter på ett öppet, tillgängligt och transparent sätt.

3.7 Vi främjar demokratin i Europeiska unionen och internationellt

Enligt 1 § i grundlagen deltar Finland i internationellt samarbete i syfte att säkerställa fred och mänskliga rättigheter samt i syfte att utveckla samhället. Avdelning II i fördraget om Europeiska unionen innehåller bestämmelser om demokratiska principer. I dessa principer fastställs bland annat att unionen i all sin verksamhet ska respektera principen om jämlikhet mellan sina medborgare, att varje person som är medborgare i en medlemsstat ska vara unionsmedborgare, att unionens sätt att fungera ska bygga på representativ demokrati, att medborgarna ska företrädas direkt på unionsnivå i Europaparlamentet och att varje medborgare ska ha rätt att delta i unionens demokratiska liv. I Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna bekräftas att unionen bygger på de grundläggande rättigheterna, den demokratiska principen och rättsstatsprincipen.

I Europeiska rådets senaste rekommendationer om utveckling av demokratin och demokratiska regeringar³⁶ fastställs standarder för medlemsländerna. Målet med Europeiska kommissionens paket för försvar av demokratin³⁷ är att ytterligare främja öppenhet, medborgarengagemang och medborgarnas delaktighet i EU. Även EU-finansiering har riktats till att främja demokratin. Europeiska unionens utvidgningsprocess uppmuntrar till demokratiska och ekonomiska reformer i kandidatländerna och bidrar därmed till stabilitet och välfärd i Europa. Främjandet av mänskliga rättigheter och demokrati är en princip, ett strategiskt intresse och ett mål för Europeiska unionen, även i all dess internationella verksamhet. I en värld där demokratiutvecklingen går bakåt finns det ett särskilt behov av internationella åtgärder.

Målet för Finlands utrikespolitik är att trygga Finlands självständighet och territoriella integritet, förhindra att Finland hamnar i en militär konflikt och garantera finländarnas säkerhet och välfärd. Verksamheten grundar sig på demokrati, rättsstatsprincipen, mänskliga rättigheter, jämställdhet och likvärdighet. Finland stärker det multilaterala, regelbaserade systemet och samarbetet och arbetar globalt för att stärka internationell rätt, demokratin och de mänskliga rättigheterna.

³⁶ Europarådet (2023a).

³⁷ Europeiska kommissionen (2023c och 2023d).

MÅLSATT RIKTLINJE 14

Vi främjar demokratin och tillgodoseendet av de mänskliga rättigheterna i Europeiska unionen och internationellt, och stärker därmed även säkerheten, stabiliteten och resiliensen. Viktiga åtgärder är att främja kontinuiteten i demokratiåtgärderna, utvecklingen av god förvaltning och öppenhet samt fördjupandet av valsäkerhetsarbetet i EU, att öka medvetenheten om den EU-finansiering som riktats till att stödja demokratin och civilsamhället på nationell nivå, att aktivt påverka utvecklingen av Europarådets roll i demokratifrågor, att delta i initiativet *Team Europe Democracy* samt att strategiskt rikta anslagen för utvecklingssamarbete till att stödja demokratin, rättsstaten, de mänskliga rättigheterna och ett fritt utrymme för civilsamhället, med beaktande i synnerhet av verksamheten vid så kallade balanserande eller utjämnande institutioner³⁸.

MÅLSATT RIKTLINJE 15

Vi intensifierar samordningen av Finlands internationella demokratiarbete och uppföljningen av genomförandet av de internationella rekommendationerna i fråga om demokrati på nationell nivå. Viktiga åtgärder är att inrätta ett system för samordning av internationella demokratifrågor vid statsrådet och att satsa på det nationella genomförandet av de rekommendationer som lagts fram av internationella tillsynsorgan och organisationer.

³⁸Så kallade balanserande eller utjämnande institutioner (*countervailing institutions*) är statliga och icke-statliga institutioner, såsom folkrörelser, människorättsorganisationer och fackförbund, som balanserar maktfördelningen mellan olika förvaltningsområden och säkerställer att de aspekter som befolkningen anser vara viktiga regelbundet och konsekvent inkluderas i beslutsfattandet. IDEA, *The Global State of Democracy in 2023*. Se även Mäkelä, R-M och Lindqvist, J. (2023). [Demokratian tila jatko heikkenemistä, kansalaisten aktiivisuus herättää toivoa](#). Sitra Publicerad 6.11.2023. [Hämtad 2.5.2024.]

4 Beredning, genomförande och uppföljning av programmet

4.1 Tjänstemannaarbetsgruppen

Justitieministeriet tillsatte i november 2023 en arbetsgrupp för att bereda och samordna ett nationellt program för främjande av demokrati och delaktighet. Arbetsgruppens mandatperiod är den 13 november 2023–17 april 2027 och den har till uppgift att:

1. Bereda det nationella programmet för att främja demokrati och deltagande som fastställts i regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering. Avsikten är att programmet ska ges som ett principbeslut av statsrådet.
2. Samordna, följa upp och främja genomförandet av programmet i statsrådet. Arbetsgruppen följer hur de åtgärder som fastställts i programmet framskrider, sammanställer ett sammandrag av de åtgärder som vidtagits inför regeringens halvtidsöversyn och lägger fram ett förslag till behövliga ytterligare åtgärder.
3. Lägga fram andra förslag som den anser behövliga särskilt i fråga om främjande av valdeltagandet, stärkande av barns och ungas delaktighet, utvecklande av demokrati- och människorättsfostran samt stärkande av en god diskussionskultur.

Arbetsgruppen består av företrädare för de olika ministerierna. Ordförandeskapet i arbetsgruppen delas mellan justitieministeriet och undervisnings- och kulturministeriet.

4.2 Tidsplan och resurser

Arbetsgruppen beredde våren 2024 det aktuella nationella programmet för att främja demokrati och deltagande. Demokratiprogrammet godkändes som statsrådets principbeslut vid statsrådets allmänna sammanträde i xxx 2024, och programmet genomförs 2025–2027. De viktiga åtgärder som fastställs i programmet preciseras bland annat i fråga om ansvariga aktörer och tidsplan genom genomförandeplanen, som utarbetas

på hösten 2024 av en tjänstemannagrupp efter att detta principbeslut av statsrådet har godkänts.

Det finns inget separat anslag för genomförandet av demokratiprogrammet, utan avsikten är att åtgärderna ska genomföras med tillgängliga resurser och som tjänsteuppdrag vid ministerierna. Vid genomförandet av programmet strävar man också efter att utnyttja EU:s finansieringskällor.

4.3 Beredning, kommunikation och växelverkan

Man har strävat efter att bereda demokratiprogrammet öppet, och avsikten är att genomförandet av programmet ska samordnas i nära växelverkan med centrala berörda parter. Till stöd för demokratiprogrammet utarbetas en plan för kommunikation och växelverkan, i vilken fastställs demokratiprogrammets huvudbudskap och berörda grupper, målen och riskerna för kommunikationen och växelverkan, indikatorerna för uppföljningen av kommunikationen och växelverkan samt de huvudsakliga kommunikationskanalerna. I planen presenteras dessutom tidsplanen för åtgärderna för kommunikation och växelverkan, åtgärderna och de ansvariga aktörerna. Planen uppdateras i takt med att genomförandet av demokratiprogrammet framskrider.

Till stöd för beredningen av demokratiprogrammet genomförde justitieministeriet vid årsskiftet 2023–2024 en kartläggning av och en enkät bland berörda grupper för att utreda de berörda gruppernas vilja och möjligheter att delta i planeringen och genomförandet av programmet samt deras synpunkter på programmets prioriteringar och förslag till åtgärder. I februari-mars 2024 ordnade justitieministeriet diskussions- och samrådsmöten för berörda grupper i syfte att precisera lägesbilden av den finländska demokratin och diskutera utmaningar och lösningar för att utveckla demokratin i Finland. Utkastet till statsrådets principbeslut publicerades och sändes på remiss i oktober 2024 och i samband med detta ordnades samråd med barn och unga. Ett sammandrag av resultaten från enkäten riktad till berörda grupper³⁹, ett sammandrag av samråds- och diskussionsmötena⁴⁰, ett sammandrag av utlåtandena⁴¹ och ett sammandrag av samråd med barn och unga⁴² finns i statsrådets projektregister.

³⁹ Justitieministeriet (2024a).

⁴⁰ Justitieministeriet (2024b).

⁴¹ Justitieministeriet (2024c).

⁴² Justitieministeriet (2024d).

4.4 Uppföljning och utvärdering av effekterna

I enlighet med sitt uppdrag följer tjänstemannarbetsgruppen för demokratiprogrammet hur de åtgärder som fastställts i programmet framskrider, utarbetar ett sammandrag av de åtgärder som vidtagits inför regeringens halvtidsöversyn och lägger fram ett förslag till behövliga ytterligare åtgärder.

I genomförandeplanen för demokratiprogrammet fastställs i den utsträckning det är möjligt indikatorer för bedömning av effekterna av varje åtgärd. Konsekvenserna av åtgärder som gäller politik och lagstiftning syns vanligen först med flera års fördröjning. En utmaning med utvärderingen är ofta också bristen på exakta uppgifter om utgångsnivån och exakta uppföljningsdata. Vid sidan om enskilda åtgärder påverkas demokratins utveckling dessutom av många andra faktorer, såsom det politiska klimatet, globala utvecklingstrender samt utvecklingen av Finlands ekonomi och diskussionsklimat. Således kan det vara svårt att bedöma vilka effekter enskilda åtgärder som fastställts i demokratiprogrammet har eller vilka direkta konsekvenser de har för demokratins utveckling. Som stöd för utvärderingen strävar man dock efter att använda den akademiska forsknings- och uppföljningsinformation som finns tillgänglig under regeringsperioden, nationella och internationella demokratimätare samt de berörda gruppernas bedömningar av effekterna av åtgärderna i demokratiprogrammet.⁴³

⁴³ Om uppföljning och utvärdering av demokratipolitiken, se t.ex. Männistö, L. (red., 2023).

Källor

Alhanen, K. & Henttonen, E. (2022). Demokratian puolustusdialogit. Kansanvallan vahvistaminen kuuluu kaikille. Sitras utredningar 222, september 2022.

Boese m.fl. (2022). Autocratization Changing Nature? Democracy Report 2022. Varieties of Democracy Institute (V-Dem).

Borg, Kestilä-Kekkonen & Wass (2020a). Det politiska klimatet lever i ständig växelverkan med resten av samhället.

Borg, Kestilä-Kekkonen & Wass (2020b). Politikens klimatförändring. Riksdagsvalsundersökningen 2019. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2020:5 (på finska)

Europaparlamentet (2021). Europaparlamentets resolution av den 7 juli 2021 om medborgardialoger och medborgarnas deltagande i EU:s beslutsfattande (2020/2201(INI)) (2022/C 99/11).

Europarådet (2004). Rec(2004)13 on the participation of young people in local and regional life.

Europarådet (2006). Rec(2006)1 on the role of national youth councils in youth policy development.

Europarådet (2010). Europarådets stadga om utbildning i demokratiskt medborgarskap och i mänskliga rättigheter. Antagen inom ramen för ministerkommitténs rekommendation CM/Rec (2010)7.

Europarådet (2012a). CM/Rec(2012)2 on the participation of children and young people under the age of 18.

Europarådet (2012b). Europarådets ministerkommittés rekommendation CM/Rec (2012)13 om säkerställande av kvalitativ utbildning.

Europarådet (2016). CM/Rec(2016)7 on young people's access to rights.

Europarådet (2018a). [The Council of Europe Reference Framework of Competences for Democratic Culture \(RFCD\)](#).

Europarådet (2018b). CM/Rec(2018)4 on the participation of citizens in local public life. Ersatt rekommendation CM/Rec(2001)19.

Europarådet (2019). ECRI Report on Finland (fifth monitoring cycle). CRI(2019)38. European Commission against Racism and Intolerance (ECRI).

Europarådet (2020). Resolution CM/ResCMN(2020)1 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Finland.

Europarådet (2021). State of Democracy, Human Rights and the Rule of Law: A Democratic Renewal for Europe.

Europarådet (2022). CM/Rec(2022)6 on protecting youth civil society and young people, and supporting their participation in democratic processes.

Europarådet (2023a). CM/Rec(2023)6 on deliberative democracy.

Europarådet (2023b). CM/Rec(2023)9 on the active political participation of national minority youth.

European Parliament resolution on Citizens' dialogues and Citizens' participation in the EU decision-making of 7 July 2021 (2020/2201(INI), point 17.

Europeiska kommissionen (2020). Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén om den europeiska handlingsplanen för demokrati. COM(2020) 790 final.

Europeiska kommissionen (2021). Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt regionkommittén. EU:s strategi för barnets rättigheter. COM(2021) 142 final, 24.3.2024.

Europeiska kommissionen (2023a). Kommissionens rekommendation (EU) 2023/2829 av den 12 december 2023 om inkluderande och motståndskraftiga valprocesser i unionen och förstärkning av den europeiska karaktären av val till Europaparlamentet och effektivisering av deras genomförande.

Europeiska kommissionen 2023b [Kommissionens rekommendation C\(2023\) 8627 final av den 12 december 2023 om främjande av engagemang och faktisk delaktighet för medborgare och civilsamhällesorganisationer i politiska beslutsprocesser](#).

Europeiska kommissionen 2023c COM(2023) 630 final. [Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt regionkommittén om försvar av demokratin](#). Strasbourg 12.12.2023.

Europeiska kommissionen (2023d). [Till demokratins försvar – kommissionen vill belysa dolt utländskt inflytande](#). Pressmeddelande den 12 december 2023, Strasbourg.

Europeiska unionen (2018). Resolution från Europeiska unionens råd och företrädarna för medlemsstaternas regeringar, församlade i rådet, om ramar för det europeiska samarbetet på ungdomsområdet: Europeiska unionens ungdomsstrategi 2019–2027 (2018/C 456/01).

Europeiska unionen (2023). [Rådets slutsatser om utbildningens bidrag när det gäller att stärka gemensamma europeiska värden och demokratiskt medborgarskap](#) (OJ C, C/2023/1339, 29.11.2023).

Freedom House (2024). [Countries and Territories](#).

Förenta nationerna (FN) (2011). United Nations Declaration on Human Rights Education and Training. Resolution adopted by the General Assembly on 19 December 2011. 66/137.

Förenta nationerna (FN) (2017). Concluding observations on the twenty-third periodic report of Finland. CERD/C/FIN/CO/23. Committee on the Elimination of Racial Discrimination.

Förenta nationerna (FN) (2021). Concluding observations on the twenty-third periodic report of Finland. E/C.12/FIN/CO/7. Committee on Economic, social and Cultural Rights.

Förenta nationerna (FN) (2023). Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Finland. CRC/C/FIN/CO/5-6. Committee on the Rights of the Child.

Förenta nationerna (FN) (2024). Report of the Special Rapporteur on the right to education, Farida Shaheed, on her visit to Finland. A/HRC/56/58/Add.1. 30 April 2024. Human Rights Council, Fifty-sixth session, 18 June–12 July 2024, Agenda item 3.

Gretschel, Anu, Rautiainen, Matti, Vanhanen-Nuutinen, Liisa, Tarvainen, Kai (2023). Demokrati- och människorättsfostran i Finland: Lägesbild och rekommendationer 2023. Statsrådets publikationsserie för utrednings- och forskningsverksamhet 2023:24.

Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (2016). Det politiska deltagandets mångfald: Riksdagsvalsundersökningen 2015. Justitieministeriets publikationer 28/2016.

International IDEA (2023). The Global State of Democracy 2023. The New Checks and Balances.

Justitieministeriet (2003). Politikprogrammet för medborgarinflytande. OM016:00/2003

Justitieministeriet (2010). Principbeslut om främjandet av demokratin i Finland. Justitieministeriets publikationer 17/2010.

Justitieministeriet (2014). Öppen delaktighet på lika villkor. Statsrådets demokratipolitiska redogörelse 2014. Justitieministeriets utredningar och anvisningar 14/2014. SRR 3/2014 rd.

Justitieministeriet (2017). Handlingsplan för demokratipolitik. Justitieministeriets publikationer 7/2017.

Justitieministeriet (2022). Statsrådets principbeslut om Finlands demokratipolitik på 2020-talet Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2022:40.

Justitieministeriet (2024a). [Sidosryhmäkyselyn tulokset: Kansallinen ohjelma demokratian ja osallistumisen edistämiseksi](#). 31.1.2024.

Justitieministeriet (2024b). [Nationellt program för att främja demokrati och delta-gande: Sammanställning av diskussionsmötena våren 2024 \(på finska\)](#).

Justitieministeriet (2024c). Sammandrag av utlåtandena **XXX**

Justitieministeriet (2024d). Sammandrag av hörandena av barn och unga. **XXX**

Jämsén, P.; Kaartinen, J.; Westinen, J.; Turja, T. (2022). Demokratiska möjligheter till delaktighet i Finland. Sitras utredningar 220.

Kestilä-Kekkonen, Rapeli & Söderlund (2024). Statsministerval i en tid av politisk polarisering: Riksdagsvalsundersökningen 2023. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2024:10 (på finska)

Männistö, L. (red., 2023). [Nationella demokratiprogrammet 2025 – Uppföljningsrapport: Åtgärder under regeringsperioden 2019–2023 och utvärdering av effektiviteten](#). Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2023:12.

OECD (2022). Recommendation of the Council on Creating Better Opportunities for Young People, OECD/LEGAL/0474.

OECD (2024). Facts not Fakes: Tackling Disinformation, Strengthening Information Integrity. OECD Publishing, Paris.

Rapeli, L.; Jäske, M.; Värtö, M. och Kulha, K. (2019). Aktiivinen kansalaisosallistuminen voi parantaa päätöksenteon laatua. Participation in Long-Term Decision-Making (PALO). Policy Brief 1/2019.

Riksdagen (2014). Grundlagsutskottets betänkande 3/2014. Statsrådets demokratipolitiska redogörelse 2014. Öppen delaktighet på lika villkor. GrUB 3/2014 rd – SRR 3/2014 rd.

Riksdagen (2017a). Grundlagsutskottets utlåtande om det demokratipolitiska handlingsprogrammet. GrUU 46/2017 rd – EÄ 18/2017 rd.

Riksdagen (2017b). Grundlagsutskottets utlåtande om den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter. GrUU 56/2017 rd – EÄ 17/2017 rd.

Riksdagen (2020). Kulturutskottets utlåtande om regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation och av vissa lagar som har samband med den. KuU 10/2020 rd – RP 98/2020 rd.

Riksdagen (2021). Kulturutskottets utlåtande om statsrådets redogörelser om den inre säkerheten. KuU 18/2021 rd – SRR 4/2021 rd.

Riksdagen (2022) Kulturutskottets utlåtande om redogörelsen om förändringarna i den säkerhetspolitiska miljön. KuU 11/2022 rd – SRR 1/2022 rd.

Ruuskanen, Petri, Jousilahti, Julia, Faehnle, Maija, Kuusikko, Kirsi, Kuittinen, Outi, Virtanen, Johanna, Strömberg, Lisbeth 2020. Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020-luvun Suomessa. (Status och framtid för det civila samhället i Finland under 2020-talet). Statsrådets publikationsserie för utrednings- och forskningsverksamhet 2020:47.

Statsrådet (2023). [Ett starkt och engagerat Finland. Regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering 20.6.2023](#). Statsrådets kanslis publikationer 2023:58.

Säkerhetskommittén (2017). Säkerhetsstrategi för samhället. Statsrådets principbeslut 2.11.2017.

Utrikesministeriet (2024). [Finland har fått rekommendationer av kommittén för barnets rättigheter](#). Pressmeddelande, 2.6.2023. [Hämtad 27.2.2024].

Värtö, M.; Kantola, A.; Setälä, M.; Peltonen, L.; Björk, A.; Faehnle, M.; Vogta, H.; Taskinen, M. och Korhonen-Kurki, K. (2021). Suomalaisen demokratian kipukohdat – ja niiden ratkaisumahdollisuudet. Strateginen tutkimus, politiikkasuositus 9/2021.

"SRK Fyller i, namn på ministeriets publikationsserie och publikationens år: serienummer"

World Justice Project (2023). [Rule of Law Index. Rankings.](#)

UTKAST